

Nederland als spiegel in Duits integratiedebat

Serie: De Masterscriptie

Achtergrond - 21 februari 2013 - Auteur: Fleur de Weerd

Duitsers bleven kijken naar het Nederlandse immigratie- en integratiedebat, ook toen Nederland zijn imago als multicultureel gidsland kwijt raakte. UvA-studente Nina Lange (24) vertelt erover in de serie 'De Masterscriptie'. "De debatten in beide landen leken tussen 2002 en 2010 meer op elkaar dan de Duitse opiniemakers wilden toegeven."

Waar gaat je scriptie over?

"Ik heb de recentelijke ontwikkelingen in het Duitse immigratie- en integratiedebat onderzocht. Het is een complex debat, maar het wordt in de discussie vaak versimpeld. Om te weten te komen hoe het in elkaar zit, heb ik onderzocht hoe Duitse opiniemakers naar hetzelfde debat in Nederland keken tussen 2002 en 2010. Ik heb zo'n vier- tot vijfhonderd artikelen geanalyseerd die in Duitse kranten en weekbladen verschenen over Pim Fortuyn, Theo van Gogh en Geert Wilders.

Het jaar 2000 was een keerpunt in de Duitse immigratie- en integratiepolitiek. Voor die tijd was er in Duitsland geen integratiebeleid. Immigranten werden geen immigranten genoemd, maar gastarbeiders. Gastarbeiders zijn tijdelijke werkkrachten en hoeven dus niet te integreren, was het credo. Terwijl er in 2000 toch ongeveer zeven miljoen immigranten in Duitsland woonden. Toen Duitsland rond 2000 het beleid begon te versoepelen, gebeurde in Nederland juist het omgekeerde: de afkeer van het multiculturalisme werd sterker.

In mijn onderzoek kijk ik naar hoe Duitse opiniemakers op die verandering in Nederland reageerden. Je ziet dat dat ze de verharding van het Nederlandse debat veroordeelden. Naar eigen land keken ze minder kritisch. Dat ligt misschien voor de hand, maar het is opvallend, want eigenlijk was het beleid in Duitsland op veel punten strenger dan dat in Nederland. Toen Wilders bijvoorbeeld de joods-christelijke cultuur wilde verankeren in de wet, was dit in sommige Duitse deelstaten al het geval.

Uit mijn onderzoek blijkt dat de kritiek van de Duitsers meer sloeg op de rol van rechtspopulisten dan op het daadwerkelijke beleid in Nederland. In Duitsland is het immigratiedebat namelijk sterk verbonden met argwaan voor rechtspopulisme. Veel opiniemakers konden het debat hiervan niet loskoppelen. Duitslandexperts zien dit als een erfenis van het diepgewortelde trauma uit het dictatoriale verleden.

Dat de debatten in beide landen meer op elkaar leken dan veel Duitse opiniemakers wilden toegeven, maakte de [discussie](#) de volgre op het succes van Thilo Sarrazin (*ex-bankier en ex-minister van Financiën van de deelstaat Berlijn - red.*) in 2010 wel duidelijk. Hij verkocht maar liefst 1,5 miljoen exemplaren van zijn boek 'Deutschland schafft sich ab', waarin hij voor de negatieve gevolgen van de migratie waarschuwt."

Wat is het interessantst aan je scriptie?

Nina Lange schreef haar masterscriptie 'Niederlande, Jahre voraus? Een vervlochten geschiedenis over de betekenis van Nederland in het Duitse immigratie- en integratiedebat (2002-2010)' voor de master Duitslandstudies aan de Universiteit van Amsterdam. Lange was een van de vijf genomineerden voor de [Volkskrant/DIA-scriptieprijs 2012](#).

"De argumenten die de Duitse opiniemakers gebruikten. Zowel diegenen die zich afkeerden van de koers van Nederland, als zij die het met de verharding eens waren, gebruikten vaak hun eigen nationale identiteit als argument. Sommigen schreven bijvoorbeeld dat de Duitsers hadden geleerd van de nazitijd en dat wat in Nederland gebeurde nooit bij hen zou kunnen. Andere opiniemakers gingen hier tegenin. Zij beargumenteerden dat heel Europa na de Tweede Wereldoorlog was doorgeschooten in het multiculturalisme en daar nu van terugkwam.

Dat voor- en tegenstanders zich beriepen op de nationale identiteit geeft aan dat dit een leeg argument is. Ik vraag me af of identiteit wel zo'n grote betekenis heeft in het debat zoals graag wordt beweerd in de publieke opinie en de wetenschappelijke literatuur. Uit mijn onderzoek blijkt dat andere factoren veel belangrijker zijn in de meningsvorming over immigratie en integratie. Vooral de economische neergang, internationaal terrorisme, Europese politiek en nationale politieke belangen spelen een grote rol.

Laat me een voorbeeld geven. Na de terroristische aanslagen van 9/11 voerden Duitse politici antiterreurwetten in die heel veel kritiek kregen omdat ze privacy zouden schenden. Die kritiek kwam veel politici niet goed uit. Dus gebruikten ze

de gebeurtenissen in Nederland om hun punt te maken. Na de moord op Theo van Gogh in 2004 schetsten Duitse politici Nederland als een soort oorlogsgebied van 'de islam' en 'de westerse cultuur'. Zelfs de toenmalige bondskanselier Schröder waarschuwde Duitsland voor een *Kampf der Kulturen* à la Nederland. Hiermee probeerden de politici legitimiteit te winnen voor de omstreden antiterreurwetten."

Heb je iets nieuws ontdekt?

"Alles is nieuw omdat het onderwerp zo actueel is. Als historicus onderzoek ik een debat dat nog volop in gang is. Ik kreeg dan ook van verschillende kanten de vraag: is dat wel geschiedenis? Ik zie mijn scriptie meer als een discussiestuk waarmee ik inga tegen historici en sociologen die beweren dat de nationale identiteit een doorslaggevende rol speelt in de omgang met migranten in een land.

Ik trek die bewering in twijfel omdat in het Duitse debat tussen 2002 en 2010 begrippen gebruikt werden die overal in Europa gangbaar waren. Het ging bijvoorbeeld over het vrijheidsprincipe, democratische beginselen, mensenrechten en de rechtstaat. Dat zijn dezelfde waarden als de Europese Raad presenteerde in haar standpunt over immigratie en integratie in Den Haag in 2004.

Je kunt je afvragen of het gebruik van dezelfde begrippen ondanks alle eurosceptis wijst op een Europese identiteit. Dat zou ook kunnen verklaren waarom de immigratie- en integratiepolitiek in Europese landen steeds meer op elkaar zijn gaan lijken."

Kun je iets vertellen over het onderzoeksproces?

"Het was een groot experiment. Bijvoorbeeld omdat ik ervoor koos te werken met digitale archieven. Door digitalisering worden in een paar muisklikken ineens veel meer bronnen toegankelijk voor de historicus dan vroeger het geval was. Die hoeveelheid is met traditionele onderzoeksmethoden van historici niet meer te behappen. Ik moest dus experimenteren met hoe ik snel en gestructureerd om kon gaan met die grote hoeveelheid bronnen. Uiteindelijk heb ik ook methoden uit de taalwetenschap gebruikt en de artikelen op taal geanalyseerd."

Wat is de relevantie van je onderwerp?

"In de publieke meningsvorming is steeds meer verlangen om ingewikkelde thema's simpel uit te leggen. Dat is aan te moedigen, maar gaat snel ten koste van de inhoud van een discussie. Ik heb proberen aan de tonen dat het immigratie- en integratiedebat niet simpel, maar heel ingewikkeld in elkaar zit."

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/58/nederland-als-spiegel-in-duits-integratiedebat>